

## Rok 1918 a umění v Plzni

### Československá samostatnost v historii plzeňského uměleckého života 1914–1938

ZÁPADOČESKÁ GALERIE V PLZNI | VÝSTAVNÍ SÍŇ „13“

7. 9. – 4. 11. 2018

**PLZEŇ, 6. 9. 2018 – Víte, jak plzeňský Kašpárek pochovával Rakousko? 23. září 1918 za všeobecného nadšení během loutkového kabaretu obřadně pohřbil dvouhlavého orla a s ním symbolicky rakousko-uherskou monarchii. Scénka se hrála denně až do 28. října 1918. Na výstavě v Západočeské galerii připravené ke 100. výročí vzniku samostatného Československa je mezi řadou dalších zajímavých exponátů představena slavná loutka plzeňského Kašpárka spolu s kresbou Bohumila Krse *Jak plzeňský Kašpárek pochovával Rakousko*.**

Demokratický étos samostatné republiky vyzýval k emancipaci regionální kultury, kterou centralistický kulturní model monarchie přehlížel. Tak se v Plzni, významném průmyslovém městě, které však bylo umělecky prostředím opožděným a provinciálním, formuje již od roku 1919 spolková podoba výtvarné organizace, která měla napomoci, aby se místní výtvarné umění, jeho autoři a publikum stali rovnocennou složkou moderní kultury samostatné republiky.

Ideály republiky současně prostupovaly myšlenkové klima místního kulturního života a utvářely je. Prostřednictvím osobností, jakými byli Josef Hodek, Jan Konůpek, Bohumil Krs, Bohumil Polan, František Pořícký, Josef Skupa a jiní, se v Plzni formovala moderní, otevřená a podnětná umělecká a myšlenková kultura, jež kladla důraz na hodnoty společenské, prostoupené masarykovskými ideály, i rozvoj autentické individuální osobnosti člověka.

Výstava je rozdělena do několika kapitol: **I. Reflexe války, II. Výtvarná kultura a společnost, III. Decennium, IV. Myšlenkové klima – bibliofilia, paedagogica et erotica, V. Masarykovský setniment, VI. Ohrožení.**

Zkušenost první světové války, do níž narukovalo téměř 12 000 Plzeňanů, odráží dokumenty z rukou předních plzeňských umělců meziválečné doby, kteří strávili na frontě několik let: dva sešity ilustrovaného válečného deníku Bohumila Krse (1890–1962) a dvě ilustrované autorské knihy Josefa Hodka (1888–1973) *Mildě: Dojmy a nálady* (1916–1917) a *L. P. 1918. Snad již poslední*. Reflexe války má v těchto dokumentech povahu moderního svědectví garantovaného zkušeností subjektu. Zvláštním dokladem válečné každodennosti jsou rovněž specifické objekty – šperky vytvořené vojáky z válečného materiálu, které pravděpodobně shromáždil právě Bohumil Krs, aby je později věnoval zakladateli Národopisného muzea Plzeňska Ladislavu Lábkovi.

V plzeňském prostředí vznikla i díla, která válku reflektovala alegorickou ikonografií: na malbě *Triumfátor* Josefa Mandla z roku 1916 je jedinou mocí, jež ve válce suverénně vítězí, smrt; o rok mladší obraz Jindřicha Duchoslava Krajíčka (1867–1944) *Magna est vis humanitatis* přináší pozoruhodnou ikonografickou travestii, která prostřednictvím sarkastického alegorického komentáře rozvinutého kolem Ciceronových slov „veliká jest síla lidskosti“ komentuje totální degradaci hodnot evropské kultury a civilizace.

Idea demokratického státu transformovala monarchistický hierarchický model kultury do horizontálně rozložené struktury a stimulovala v krajských městech snahu o organizování spolkového výtvarného života. Také v Plzni se rozvinula mnohostranná kulturní aktivita. Povzbuzoval ji nárok na vlastní, moderní kulturní a umělecké výsledky, které by město plnoprávně zařadily do kulturního života státu. V roce 1919 zde vznikly paralelně dvě organizace: konzervativní **Spolek výtvarníků plzeňských** a progresivní **Umělecká skupina**, kterou založili umělci s pražským zázemím působící jako učitelé v Plzni – Jan Konůpek (1883–1950), František Pořícký (1880–1950) a o něco mladší plzeňští umělci Václav Patzak (1891–1954), Bohumil Krs a Josef Skupa (1892–1957), absolventi pražské uměleckoprůmyslové školy. První organizace existovala do roku 1925, druhá představovala efemérní, ale významný jev. Zanikla již po své první výstavě na podzim roku 1919, přinesla však

do plzeňského prostředí moderní umělecké uvažování. V roce 1925 vzniklo **Sdružení západočeských výtvarných umělců**, které na tento ideový odkaz navázalo a pokusilo se spojit lokální kulturní identitu s moderním programem Skupiny. Svoji činnost zahájilo výstavou pražského Spolku výtvarných umělců Mánes.

Decennium republiky bylo příležitostí k reprezentativním lokálním i celorepublikovým podnikům. V Plzni vyšel připomínkový *Jubilejní almanach 1918–1928* nazvaný *Jak Plzeňský Kašpárek pochovával Rakousko* s ilustracemi Bohumila Krse a na Masarykově náměstí vznikl *Památník národního osvobození*. Nejvýznamnějším celorepublikovým podnikem byla Výstava soudobé kultury v Brně s expozicí Československé výtvarné umění 1918–1928, jejíž organizace byla svěřena regionálním spolkům, plzeňským příspěvkem k desetiletí republiky byl *Památník národního osvobození*. Ze soutěžních návrhů vyniká výraznou, moderní architektonickou formou projekt architekta Karla Lhoty (1894–1947) ve spolupráci se sochařem Otokarem Walterem (1890–1963). Realizovaný projekt podle návrhu Jaroslava Hrušky (1890–1954) je figurálně řešenou civilistní alegorií republiky akcentující osobnost prezidenta-osvoboditele, jež reprezentovala ideovou orientaci státu. Sousoší je výrazem „masarykovského sentimentu“, který byl v plzeňské kultuře silný po celou meziválečnou epochu a po smrti prezidenta v době ohrožení národní samostatnosti získal existenciální hloubku, již zachycuje řada bibliofilských tisků. Ohrožení v roce 1938 vyvolalo sjednocující reakci. Na podzim roku 1938 se zformovala Strana národní jednoty. V Plzni byl na její podporu uspořádán 9. února 1939 v Měšťanské besedě ples, jehož scénografii vytvořil František Pořícký. Pojal ji jako alegorický Gesamtkunstwerk národně-politické situace s pódium v podobě alegorické „lodi druhé republiky“, symbolizující jednotu, odhodlání a věrnost humanistickým ideálům republiky.

Kulturní atmosféru meziválečného Československa obecně charakterizuje duch panteismu jako charakteristický rys modernity (Walter Benjamin). V regionální kultuře se projevil estetickou valorizací smyslové krásy a erotiky, nebývalým rozvojem knižní kultury, ale také estetické výchovy, kde se kladl důraz na osobitost žáka a emocionální složky činné při jeho vzdělání v duchu Masarykova výroku „člověk nemá jen hlavu, ale také srdce“. V Plzni vznikl v roce 1923 jedinečný projekt výstavy výtvarných prací žáků základních, středních a vyšších škol. Působil zde mimořádný pedagog František Pořícký, autor zajímavé vzdělávací metodiky, kterou sepsal v rukopise nazvaném *Eidetická výchova. Domyšlený Nietzsche a Schopenhauer*. Soudíme-li z lokálních dějin, byla v meziválečných letech výchova uměním silným tématem.

Celé toto duchovní prostředí zničila druhá světová válka a po osvobození komunistická strana, která přebrala v oblasti kultury iniciativu a s překvapující intenzitou a rychlostí zahájila historickou transformaci, ve které se síla legitimizuje tím, že se zmocní tradovaných hodnot a ovládne společenský diskurz. Na prvním místě se komunisté zaměřili na funkci kultury jakožto rezervoáru kolektivních hodnot. Komunistická strana demonizovala právě ty ideje, které působily v meziválečných regionálních dějinách jako silný duchovní a etický podnět kulturní, umělecké a společenské obrody – ideje čerpající ze západní filosofické tradice a stavějící na individualitě. Proti individualitě jako původnímu zdroji etického vědomí a niternosti se ve společenském vědomí prosazoval abstraktní fantom marxistické etiky – „celospolečenský jedinec“. Ve všeobecném nadšení pro tohoto „nového jedince“, který splynul s pojmem „lid“, jen málokdo postřehl, že je to bytost sobě odcizená a znetvořená a že takovou se rychle stává i sama společnost.

AUTOR A KURÁTOR VÝSTAVY | Petr Jindra  
GRAFICKÝ DESIGN | Martin Pivrnec  
INSTALACE | Jan Jirka, Jaroslav Pašek, Miroslav Tázler

## DOPROVODNÝ PROGRAM

Komentované prohlídky s autorem výstavy Petrem Jindrou: 18. září, 4. října a 31. října vždy v 17 hodin

Přednáška: 23. října v 17 hodin, Petr Jindra

*Individualita jako zdroj. Étos československé samostatnosti z historické regionální perspektivy*

Dětská dílna: 10. října v 16–18 hodin, pro děti od 7 do 15 let.

*O tajemství deníku malíře Josefa Hodka a životě v první republice*

Edukační programy: Rezervace pořadů pro školní a jiné skupiny: [rezabkova@zpc-galerie.cz](mailto:rezabkova@zpc-galerie.cz), 377 908 536.

Kompletní doprovodný program k výstavě naleznete na webových stránkách galerie a v měsíčních přehledech.

NÁVŠTĚVNÍ DOBA      úterý–neděle, 10–18 hodin  
KONTAKT                [info@zpc-galerie.cz](mailto:info@zpc-galerie.cz), 377 908 511  
SLEDUJTE NÁS        [www.zpc-galerie.cz](http://www.zpc-galerie.cz), [fb.com/zapadoceska.galerie](https://www.facebook.com/zapadoceska.galerie)

KONTAKT PRO MÉDIA: Eva Reitspiesová, Public Relations ZČG, [reitspiesova@zpc-galerie.cz](mailto:reitspiesova@zpc-galerie.cz), 731 474 266